

САВРЕМЕНА ИСТОРИЈА СРБИЈЕ

*Др Зоран Јањетовић, Др Слободан Селинић
Институт за новију историју Србије*

ИСТОРИЈСКИ ПРОЦЕСИ И МИГРАЦИОНА КРЕТАЊА НА ТЕРИТОРИЈИ СРБИЈЕ ОД РАНОГ СРЕДЊЕГ ВЕКА ДО 2006.

Др Зоран Јањетиновић, Др Слободан Селинић
Институт за новију историју Србије

Апстракт: Рад приказује историјске и миграционе процесе и догађаје на данашњој територији Републике Србије од досељавања Словена у Југоисточну Европу до 2006. године. Он представља синтезу досадашњих сазнања о друштвеним, економским и политичким узроцима миграција и друштвених промена, као и о деловању миграција и друштвених промена на промене у политици, државном уређењу и привреди. Написан је на основу како најновије, тако и релативно старе, али још увек незамењиве литературе.

Кључне речи: Србија, Срби, миграције, становништво, насељавање, рат

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Рад укратко приказује миграције на територији Републике Србије од раног средњег века до наших дана и њихову историјску позадину, као и изградњу модрене српске државе после Другог светског рата – прво у оквиру Југославије, а потом и ван ње. Због ограниченог простора нису могли да буду обухваћени сви догађаји, појаве и процеси који су се одвијали током овог дугог раздобља, али се аутори надају да су успели да читаоцу укратко објасне како су се формирали становништво и државне институције Републике Србије.

Територија Републике Србије, смештена у средишњем делу Балканског полуострва, на путу од Средње Европе ка Малој Азији, била је због свог положаја од најстаријих времена изложена многобројним миграцијама. Оне су биле привременог или трајног карактера. Некад су биле изазване економским разлозима, а некад политичким. Прве су обично биле постепене, обухватајући мање групе људи током дужих временских периода. Оне су се често одвијале у етапама, тј. мигранти нису одмах

стизали до коначног одређишта, већ тек након што се једна или више генерација задржала у етапној области. Миграције изазване политичким разлозима су биле краткотрајније, али су покретале веће масе становништва током краћег временског раздобља. Радило се о ратовима, устанцима, војним походима, као и о променама граница које су такође изазивале померања већих маса, пре свега цивилног становништва, које је мигрирало да би спасло живот, имовину или избегло потпадање под власт, за коју је претпостављало да му неће бити наклоњена (Лутовац, 1958; Цвијић, 1966; Цвијић, 1987). Овим узроцима највећи српски географ, Јован Цвијић, додаје и психолошке мотиве (Цвијић, 1966), који се у многим случајевима заиста могу засебно разматрати, иако по правилу чине саставни део мотивације при свакој миграцији.

Обе врсте миграција, економске и политичке, мењале су карактер и бројност становништва, његов етнички састав, географски распоред, професионалну структуру, типове

не савезе. Исте године је парафиран Споразум о стабилизацији и придруживању Србије и Европске уније. Србија је званично поднела захтев за чланство у Европској унији 2009, а од 2012. има статус кандидата за Европску унију.

ЗАКЉУЧАК

Рад прати миграције и друштвени развој територије Републике Србије од раног Средњег века до 2006. године. Приказано је насељавање Словена и Срба на Балкан, као и њихових суседа Бугара и Мађара, те етногенеза Албанаца, Румуна и Аромуна (који ће под именом Власи играти значајну улогу у средњовековној Србији). Приказан је велики економски значај неких усељењика у средњовековној српској држави (немачки рудари, приморски трговци). Турска освајања од краја 14. века покренула су велике сеобе српског и другог становништва у правцу севера, запада и северозапада. То је ојачало српско становништво јужне Угарске (Војводине), Босне и Хрватске. Турци су са своје стране насељавали покретно српско сточарско становништво на освојеним подурчјима. Неуспех хабзбуршких трупа да 1688–1690. задрже Србију, довео је до Велике сеобе Срба која је означила почетак вишевековног процеса смањивања српског становништва на Косову и Метохији и насељавања Албанаца ту и у јужном делу централне Србије. Ослобођење Војводине од османске власти крајем 17. и почетком 18. века отворило је могућност за насељавање припад-

ника разних народа: Немаца, Словака, Мађара, Срба, Румуна итд. То насељавање је допринело економском и културном напретку покрајине и трајало је до краја 19. века, када из економских разлога почиње исељавање. Централна Србија је током 18. и 19. века из Рашке, Црне Горе, Херцеговине, Косова и Метохије и осталих суседних области добила претке већине данашњег становништва. После ратова 1876–1878. Албанци су се повукли са југа централне Србије, а део Срба са Косова и Метохије. Сеобе и аграрна реформа и колонизација измеђи два светска рата нису успели да одлучујуће промене етничку и социјалну слику Војводине, Косова и Метохије. Током Другог светског рата, централна Србија, иако под окупацијом, примила је око 400.000 избеглица и прогнаника из суседних области. Аграрна реформа и колонизација после 1945. доста су изменили поседовну и етничку структуру Војводине. У то време почиње и радикална друштвена и економска трансформација Србије у складу са идеологијом нове, комунистичке, власти. Рад посебно прати државну организацију Србије (са две аутономне области, тј. покрајине) и њен положај у Југославији после Другог светског рата. Приказан је и економски, културни и демографски развој, као и лабављење југословенске федерације после 1963. Ти процеси су водили распаду државе 1991, те ратовима и бурним унутрашњим и спољнополитичким променама током деведесетих година. Тај период је за Србију у сваком погледу био транзициони: до 2006. Србија ће се ослободити остатака тоталитарног система, осамосталити, те почети процес трансформације свог политичког, економског и друштвеног система који још увек траје.

- dë banuara popullatë shqiptare dhe të përzier der i në vitet 1877/78, Gjurmine albanologjike, Seria e shvencave historike, 12, 105-122
- Урошевић, А. (1965): Косово. Београд: Научно дело
- Fata, M. (1995): Einwanderung und Ansiedlung der Deutschen (1686-1790) у Schödl, G. (yp.). Deutsche Geschichte im Osten Europas. Land an der Donau (91-196). Berlin: Siedler Verlag Ferenc, F. (1979). Nacistička politika denacionalizacije u Sloveniji u godinama od 1941. do 1945. Beograd, Ljubljana: Partizanska knjiga
- С. Филиповић, М.С. (1957): Таково. Београд: САНУ
- Миленко С. Филиповић, М.С. (1958): Хас под Паштриком. Сарајево: Балканолошки институт
- Хадри, А. (1967): Косово и Метохија у Краљевини Југославији. Историјски гласник, 1-2, 51-83
- Haller, H. & Bischof, K. (1940): Zur Entwicklung der deutschen Stadt Ruma im Rahmen des Syrmiendeutschums. Deutsches Archiv für Landes- und Volksforschung, 2 (4), 283-313
- Hanák, P. (yp.) (1991): Die Geschichte Ungarns von den Anfängen bis zur Gegenwart. Budapest: Corvina
- Handwörterbuch des Grenz- und Auslandsdeutschums (HWBGAD), I. (1933): Breslau: Ferdinand Hirt
- Хаџи-Васиљевић, Ј. (1909): Арбанска лига – арнаутска конгр и српски народ у Турском Царству (1878-1882). Београд: Србија
- Хаџи-Васиљевић, Ј. (1905): Арнаутски покрет у XIX веку – покрет Арнаута за време српско-турских ратова 1876. и 1877-1878. године. Ратник, књ. 59, св. 5 и 6 (27), 485-510, 638-667
- Хаџи-Васиљевић, Ј. (1913): Јужна Стара Србија. Историјска, етнографска и политичка истраживања, II. Прешевска област. Београд: Нова штампарија
- Heimfelsen, J. (1911): Die deutschen Kolonien in Bosnien. Wien: Gerold & Co.
- Nikolaus Hefner, Franz Eger & Josef Braschl (yp.). (1984): Franztal 1816-1944. Erinnerungen an Franztal/Semlin. Heimat an der Donau. Ansiedlung, Dorfleben, Flucht, Neubegin. Salzburg: HOG Franztal
- Höpken, W. (1989): Türkische Minderheiten in Südosteuropa. Aspekte ihrer politischen und sozialen Entwicklung in Bulgarien und Jugoslawien у Majer, H.G. (yp.). Die Staaten Südosteuropas und die Osmanen (223-254). München: Oldenbourg Verlag
- Hösch, E., Nehring, K. & Sundhausen, H. (yp.). (2004): Lexikon zur Geschichte Südosteuropas. Wien, Köln: Böhlau Verlag
- Hoxha, H. (1982): Proces nacionalne afirmacije albanske narodnosti u Jugoslaviji (izabrana poglavlja). Časopis za kritiko znanosti, 51-52 (9), 236-366
- Hrabak, B. (1969): Reokupacija oblasti Srbije i Crne gore s albanskom većinom stanovništva u jesen 1918. godine i držanje Arbanasa prema uspostavljenoj vlasti. Gjurmine albanologjike, 1, 254-297
- Hrabak, B. (1999): Stari Vlah od XV do početka XIX veka. Novopazarski zbornik, 23, 55-79
- Храбак, Б. (2003): Џемијет. Организација муслимана Македоније, Косова, Метохије и Санџака 1919-1928. Београд: Б. Храбак
- Hunfalvy, P. (1877): Ethnographie von Ungarn. Budapest: Franklin Verein
- Calic, M.J. (1994): Sozialgeschichte Serbiens 1815-1941. Der aufhaltsame Fortschritt während der Industrialisierung. München: R. Oldenbourg Verlag
- Џвијић, Ј. (1966): Балканско полуострво и јужнословенске земље. Основи антропогеографије. Београд: Завод за уџбенике СР Србије
- Џвијић, Ј. (1987): Метанастазијска кретања и њихови узроци и последице у Џвијић, Ј. Сабрана дела, IV (131-189). Београд: САНУ
- Constantinescu, M. et al. (1970): Histoire de al Roumanie des les origines à nos jours. Roanne : Horwath
- Чубриловић, В. (1983): Политички узроци сеоба на Балкану од 1860. до 1880. године у Чубриловић, В. Одабрани историјски радови (525-545). Београд: САНУ
- Чубриловић, В. & Ђоровић, В. (1938): Србија од 1858. до 1903. године. Београд: Геца Кон
- Шалетић, В. (1938): Колонизација Јужне Србије. Аграрна мисао, 11-12, 9-11

Šenoa, M. (1914): Doseljavanje tuđinaca u Srijem. Rad JAZU, 201, 1-13

Шијачки, Љ. (1979): Терор и пљачка окупатора у Банату 1941-1944. године. Истраживања, 7, 219-309

Šćerpanović, M. (1989): The Exodus of Serbs and Montenegrins (1878-1988) у Kosovo. Past and Present (146-157). Belgrade: Review of International Affairs